
MET GROTE BLIJDSCHAP GEVEN WIJ KENNIS VAN...

Relationeel ethische consequenties van de geboorte van een eerste kind.

Wanneer een echtpaar ouderpaar wordt.

Wim van Mulligen

Het is vandaag de dag voordat de lente begint en daarom misschien wel een goede dag om het te hebben over de geboorte van een kind. De lente roept verwachtingen op, op z'n minst die van de zomer. De komende studiedagen die wij, als Leren over Leven, de komende jaren zullen gaan houden betreffen de levensloop van de mens: de geboorte, het kleine kind, de adolescentie, het uit huis gaan de ouderdom. De lente, de zomer, de herfst en de winter van het leven.

Ouderschap

Wat willen wij eigenlijk? Is ouderschap niet een steeds hachelijker onderneming aan het worden? Echtelijke relaties wankelen, veel mensen beginnen er niet echt meer aan en leven een beetje op afstand van elkaar.

Als je dan theorieën leest van b.v. Murray Bowen: waar twee mensen samen zijn, is er altijd een derde iets, of iemand, nodig om de relatie inhoud en betekenis te geven en onlangs stond in de Volkskrant een bericht dat dat bevestigde: een relatie gaat alleen maar goed als er een derde in het spel is, en dat kan een kind zijn, maar evengoed iets anders.

Echtpaarrelaties wankelen dus; en de mogelijkheden om op eigen familie terug te vallen is allang niet meer wat het geweest is. In de samenleving zijn ook veel minder dan vroeger waarden en normen die kunnen dienen als houvast. De sociale zorg en controle valt bijna weg. Je moet het dus allemaal zelf uitzoeken en je kunt nergens meer op terugvallen.

Relaties worden steeds brokkeliger, ook voor ouders. Waarom beginnen we er dan aan?

De komende sprekers zullen daar vandaag dieper op in gaan. Wat ik me af wil vragen is : hoe komt het nu dat het zo onaantrekkelijk lijkt en tegelijkertijd zo aantrekkelijk is om ouder te zijn. Het lijkt toch een existentiële behoefte te zijn om een kind te nemen, in de relatie.

En enige jaren geleden stond, eveneens in de Volkskrant, dat onze zogenaamde agressieve jeugdige generatie geen hoop meer had in het leven, geen hoop meer had in de toekomst, voor zich zag dat de kans op werk niet zo groot was, en zeker niet de kans op leuk werk. Het enige positieve wat uit het onderzoek naar voren kwam was dat bijna alle kinderen graag in een gewoon gezin wilden wonen met twee eigen ouders.

Kennelijk zijn ze daar niet zo wanhopig over.

Aan de ene kant dat gewenste gewone gezin en aan de andere kant dat hachelijke ouderschap. Het herscheppen van jezelf, jezelf opnieuw scheppen, jezelf, samen met je partner, een kind geven, is jezelf een beetje loslaten en tegelijk jezelf de toekomst in sturen. Een kind betekent ook dat er een nieuw zelf komt, dat je weer moet loslaten. En de wens is toch jezelf voort te planten, jezelf een plek geven in de toekomst.

Met grote blijdschap geven wij kennis van.... Dit is de traditionele zin die boven een geboortekaartje staat, als je melding maakt van het feit dat er een kind is geboren. Bij her voorbereiden van mijn toespraak vroeg ik aan mensen wat het voor hen betekende om een kind te krijgen en één vrouw gaf me een heel markant antwoord: een kind krijgen is hetzelfde als je hele familie op zijn kop zetten. Ik vond dat een treffende uitspraak, kennelijk is een kind krijgen iets wat de hele familie betreft, en die zet je dan nog op zijn kop ook. En onvermijdelijk kijk je dan in de spiegel, naar het moment dat ikzelf vader werd; wat

betekende het voor mij? De hele familie op z'n kop, dat had ik misschien wel gewild, maar dat gebeurde niet, maar wat er wel gebeurde was dat ikzelf op z'n kop stond en het gevoel had: 'hier gebeurt iets wat heel wezenlijk is, nu ben ik veranderd, omdat er een ander gekomen is, ik sta nu midden in het leven, heel letterlijk, aan de ene kant mijn ouders en aan de andere kant mijn kind, en ik er tussen in.'

Als mensen, voordat ze ouder worden, nog een paar zijn, dan nemen ze heel veel rekeningen met zich mee uit het verleden. Ze hebben als het ware een rugzak vol met van alles wat we erfgoed zouden kunnen noemen. Een erfgoed kun je onderscheiden in allerlei rekeningen, die nog open staan. Rekeningen waarop staat: 'je hebt veel gegeven, en je hebt nog een hele hoop recht om daarvoor terug te ontvangen', 'je hebt nog een hele hoop recht op erkenning, om gezien te worden voor wat je allemaal gedaan hebt, want dat is nog niet gezien'. Die rekeningen zitten in je rugzak.

Als je wat dieper graaft, wat verder verstopt in je rugzak, wat viezig en wat frommelig omdat je er niet zo gauw en vaak naar kijkt, vind je een rekening waarop staat wat jou allemaal is aangedaan. Het onrecht wat jou is overkomen, het onrecht wat het lot jou gaf, maar waar je wel door gekwetst was of waar je kwaad op was, en het onrecht dat anderen je hebben aangedaan.

Soms is dat een heel tragisch onrecht, onrecht door mensen waar je onvoorwaardelijk in vertrouwd. Ergens ben je daarop nog heel kwaad.

In een ander hoekje van je rugzak, in zo'n zijvakje, zit nog een rekening, een die je nog druk en vaak beschrijft, die daarom ook niet helemaal onderin zit maar meer in de buurt, gemakkelijk bij de hand met een pen erbij. Dat is de rekening waarop staat wat je allemaal nog moet doen. Wat er van je verwacht wordt, wat je hebt meegekregen, soms in duizend woorden, vaker stilzwijgend met een veelzeggende blik van je vader of je moeder. Het is een boodschap, een taak die je hebt meegekregen. Misschien is er op die rekening ook een hoekje waar geschreven staat: mijn moeder is zo oud en ik moet voor haar zorgen. Ik moet een beetje bij haar in de buurt blijven, want ze heeft mij nodig.

De rekeningen stoppen niet, ze lopen door, ook als die vriend of vriendin in jouw wereld komt. De rekeningen stoppen niet, maar wat wel een feit is, is dat die 'levensgezel' waar je voor kiest, te maken krijgt met jouw rekeningen.

Als je even afwezig bent, dan zul je merken dat er in je rugzak is gerommeld, de rekeningen liggen anders, op sommige is iets bijgeschreven: 'niet te veel aan doen', of 'kijk uit' staat er dan.

Evenzeer. Je levensgezel heeft ook zo'n rugzak bij zich en daar zitten dingen in die je wel verwachtte of vermoedde, want je hebt je ogen niet in je zak zitten, je hebt het allemaal al een beetje gezien, maar als je dieper in de rugzak van die ander komt zie je dingen die je niet wist, die je echt niet verwachtte. Toch krijg je ook met die rekeningen te maken.

De rekeningen van beiden worden bij elkaar opgeteld, met elkaar vergeleken. Rekeningen waarop een verliespost staat, rekeningen waarop staat wat er door die ander van jou verwacht wordt. Er wordt als het ware een nieuwe balans geopend, tussen jou en je partner. Wat moet ik voor hem zijn en wat moet hij voor mij zijn. Sommige dingen wil je graag doen, sommige dingen die negatief op de rekening van de ander staan, staan positief op die van jou. De een wil zorg, heeft daar recht op en de ander heeft juist geleerd om dat te geven. Dat komt dan goed uit en dat gaat dan ook goed. Die onderlinge rekening wordt ook beïnvloed door de opdrachten en taken die je van huis uit hebt meegekregen. Sommige bewust maar de meeste onbewust. Die onbewuste horen bij de 'vanzelf-sprekendheden', die spreken vanzelf, daar hoef jij niets meer over te zeggen.

Tegelijk start die nieuwe relatie met een berg aan voornemens; we kopen samen een nieuwe rugzak, daar doen we alles in en we doen er ook nog wat bij, van ons samen. Op die manier maken wij legaten. We voorzien een fantastische toekomst, en we hebben toch elkaar, sommige rekeningen vereffenen zich als vanzelf, omdat we bij elkaar zijn.

En dan komt er een kind.

Ja natuurlijk: 'met grote blijdschap geven wij kennis van...'. Wij zijn blij, de plannen, de voornemens liggen klaar, we hoeven ze alleen nog maar uit te voeren. Fantastisch we hebben er zin in.

Soms kom je tegen dat de vader, of de moeder, jij of ik, heeft gebroken met zijn of haar familie, en dan komt er een kind en we waren van plan om die familie erbuiten te houden. Maar we weten allemaal,

hoezeer loyaliteiten ook verstopt zijn, zolang je er geen aandacht aan schenkt zijn ze rustig, net zo als gezondheid heel rustig aanwezig is. Maar op het moment dat er een kind komt kunnen loyaliteiten als een Phoenix herrijzen, monumentaal staan ze ineens voor je. Ik moet hier denken aan een vrouw die zich voorgenomen had om nooit meer contact met haar moeder te hebben, totdat ze me vertelde dat ze zwanger was en zich afvroeg wat ze nu met haar moeder moest. Haar moeder was degene die het het eerste wist.

Bij het voorbereiden van mijn lezing had ik een schema gemaakt om op een sheet te zetten waarmee ik alle balansen zou kunnen laten zien die zouden veranderen als er één, eerste kind geboren zou worden. Voor het gemak had ik ouders genomen die ieder enig kind waren, dus heel eenvoudig en die ouders hadden ook nog ouders die niet gescheiden waren, dus uiteindelijk ging het maar over zeven mensen. Desalniettemin werd het schema zo'n wirwar van pijlen en balansen, meer dan zeventien. Ik heb uiteindelijk de sheet maar niet gemaakt, het werd te onoverzichtelijk. Wat ik hiermee wil zeggen is dat als je een poging doet om de balansen te zoeken die allemaal door de geboorte van één kind veranderen, dan stuit je op een golf van verschuivingen in de balansen. Nu snapte ik de vrouw ook die vond dat de geboorte van een kind je hele familie op z'n kop zet.

De balans tussen de ouders verandert, zij worden naast echtpaar ook, onomkeerbaar, nu ook ouderpaar. De geboorte van het kind creëert veel nieuwe balansen, dichtbij, en verder weg in de context. De geboorte van een kind verbindt tweefamilies, families die, tot dat moment, nog niet door het bloed verbonden waren. Dat zijn ze vanaf nu wel. De vraag is hier heel klemmend of die verbintenis tussen de twee families mag. Het bestaan van het kind maakt een verbinding, maar mag die verbinding er zijn.

Hoe welkom is de moeder van dat kind in de familie van de vader, en hoe welkom is de vader in de familie van de moeder. Het kind getuigt van die verbintenis alleen al door zijn bestaan. Maar bestaan, er zijn, de verbinding zijn tussen twee families, als dat niet mag, is een zware hypotheek op het bestaan van het kind.

Het kind maakt ook dat wederzijdse grootouders door een bloedband met elkaar verbonden raken. Ze zullen elkaar ontmoeten en ze zullen houden van hetzelfde kind.

De moeder wordt op haar beurt op deze wijze intensief verbonden met de ouders van haar partner. En de ouders van de moeder worden verbonden aan de vader, via het kind, het kind is hier de band.

Ik heb ooit een echtpaar in therapie gehad. De klachten waren van seksuele aard: weinig zin om te vrijen. Ze waren verwezen door de afdeling seksuologie van een ziekenhuis maar daar werd op medisch en lichamelijk niveau niets gevonden. Bij een verder contextueel uitdiepen van het probleem bleek dat de vrouw uit een traditioneel Indische familie kwam en gehuwd was met een witte Nederlander. De Indische familie, vurig trouw aan hun afkomst, volk en cultuur, was vanuit hun geschiedenis zeer argwanend en ook boos naar Nederlanders. Zij konden die partner van hun dochter maar niet accepteren. Hij mocht daar ook niet over de vloer komen. De vrouw hield van haar familie en van haar partner. Hun oplossing voor het probleem was: geen zin in seks betekende ook geen kind. Verder praten met deze mensen kon er voor zorgen dat deze man geaccepteerd werd in de familie van de vrouw. De therapie eindigde drie maanden later, de vrouw was toen al zwanger. Hun seksualiteit was vanaf dat moment ook weer bevredigend.

Hier zie je hoezeer zelfs de intimiteit van een echtelijke relatie is verweven met de verbondenheid van ieder met zijn of haar eigen familie en de acceptatie van de partners door die beide families.

Een punt kan ook zijn dat waar de echtelijke relatie berust op heel gemakkelijk in elkaar geschoven rekeningen (b.v. 'ik wil voor jou zorgen' versus 'ik wil dat jij voor mij zorgt'). Hier kan het een gevaar zijn voor de echtelijke relatie dat er een dan een kind komt, hoezeer dat ook gewenst is. De natuurlijke gang van zaken is immers dat de zorg van de moeder uitgaat naar het nieuwe kind, en er kan dan een echtgenoot achterblijven die zich wat bedrogen voelt: 'waar ben je nu, je laat me in de steek, net zoals mijn moeder dat deed.' Het is niet uitgesloten dat door het kind de man zijn voor hem zorgende partner kwijt raakt. Omdat het kind door zijn bestaan alleen al recht heeft op zorg, zit het op deze wijze zijn vader in de weg en wordt het al vroeg tot zondebok gemaakt.

De kunst van het ouderschap is de moeilijke taak om de belangen van het kind te behartigen. Een kind zelf, zo klein als het is, kan in mindere mate zijn of haar eigen belangen behartigen. In het volste vertrouwen rekent het kind erop, en daar heeft het recht op, dat zijn belangen adequaat behartigd worden door de ouders. En dat is wat ouders graag doen, en soms niet zo graag. Je zit heerlijk ontspannen televisie

te kijken, eindelijk een avondje rust, verdiend na een week hard werken en plotseling begint de baby te huilen. 'Bah, nu al weer....wat vervelend, even blijven zitten, misschien gaat het wel over.' Maar het gaat niet over. En als je dan nauwkeurig gade slaat wat er in je omgaat dan merk je dat je geïrriteerd bent, even voel je dat je eigen belangen opzij moeten, waar je je nog éven aan probeert vast te houden. Maar dan stap je uit jezelf en realiseer je je "hij heeft recht op mijn koestering.' Je gaat naar het kind en je koestert het en het huilen houdt op.

Het ouderschap betekent voortdurend afwegen: wat zijn hier de belangen van het kind en wat zijn mijn eigen belangen. Dat is een kunst en een kunde. Een kunst waarvan veel ouders zeggen: 'Ik weet pas precies hoe het moet als de opvoeding achter de rug is.'

Op het moment zelf is het een worsteling, en met name voor die ouders die zelf zoveel te kort zijn gekomen. Want dat zijn ouders die hun eigen belangen zó dringend voelen, dat het moeilijk voor hen is om de belangen van hun kind adequaat te behartigen. Andere ouders blijven alleen maar de belangen van hun kind nastreven, belangen van hun kind als geen andere, en dat laten ze niet meer los, ze vergeten dat die belangenbehartiging van het kind een groeiproces is van hele intensieve behartiging bij de geboorte naar een mindere behartiging, afnemend naar de volwassenheid. De behartiging verschuift, verandert voortdurend. Op het moment dat partners ouder worden gebeurt er nog een paradoxaal proces. Wanneer je een kind krijgt ben je nog meer uit huis, je hebt je eigen gezin. Laatst zei een man, hij was net vader geworden, tegen mij 'Ik moet er steeds aan wennen dat ik nu zelfstandig ben, ik kan het me nog zo slecht voorstellen dat ik vader ben, maar ik ben het wel, ik heb een kind.' Hij kon zich niet voorstellen dat het kind echt van hem was. Hij zei verder: 'Ik voel mezelf nog zo'n kind van mijn eigen ouders, maar het is net of ik, nu ik zelf een kind heb, minder kind en van mijn moeder, of ik meer bij haar weg ben.'

Tegelijk is het zo, en dat is paradoxaal, dat het krijgen van een kind je meer dan wat ook verbindt met je ouders.

Veel volkswijsheden en spreuken benoemen dit. Pas als je zelf vader of moeder wordt begrijp je je eigen ouders beter. Het brengt je bij elkaar.

Aan de ene kant dus méér uit huis, aan de andere kant meer thuis dan ooit.

Bij natuurlijke ouders is de loyaliteit die er is ten aanzien van het krijgen van het leven verstrengeld met de loyaliteit die er is ten gevolge van de verzorging en de koestering die je krijgt van die ouders. De verstrengeling en de verwevenheid van beide loyaliteiten is een gegeven in deze situatie.

Bij niet-natuurlijk ouderschap, van één of van beide ouders, wordt de ene loyaliteit ontvlecht van de andere. Er is een loyaliteit naar een ouderpaar wat het leven zelf gaf en er is een loyaliteit naar een ander ouderpaar omdat die voor het kind zorgen.

We dienen er rekening mee te houden dat ontvlechting van die beide loyaliteiten per definitie destructief recht oplevert. Dit is onrecht wat het kind overkomt. De betrouwbaarheid van deze vier ouders in het leven naar het kind toe, en hun beschikbaarheid voor het kind, als geveer en als ontvanger, als hulpbron, zal bepalen hoe het kind zich zal leunen in het komende leven, op dat destructieve recht.

Grotere betrouwbaarheid betekent dat er minder op dat destructieve recht geleund hoeft te worden.

Een onmiskenbaar feit van het ouderschap is de positie, zoals ik die voelde tussen mijn moeder en mijn eerste zoon: 'Midden in het leven.'

Grootouders, we zien het allemaal om ons heen, geven aan hun eigen kinderen door aan hun kleinkinderen te geven. Heel vaak hoor ik in mijn spreekkamer hoe kwetsend het is voor ouders als hun ouders hun kleinkinderen afwijzen, niet accepteren. Grootouders kunnen aan hun kleinkinderen geven wat ze aan hun eigen kinderen niet hebben kunnen geven en daarmee geven ze weer aan hun eigen kinderen. Dit kan omdat vaak het leven op oudere leeftijd wat milder voor ze is. Oude rekeningen, uit die rugzak, kunnen ook dan alsnog vereffend worden.

Op eenzelfde wijze geven ouders aan hun ouders via hun kinderen. Kinderen naar oma laten gaan is geven aan oma. Maar hier kan ook een addertje onder het gras zitten, waarin belangenafweging een grote rol speelt: ouders geven niet alleen aan hun ouders via hun kinderen maar ook dóór hun kinderen. Het spel

hierin is dat de ouders van de ouders heel graag willen dat ze grootouder worden en aan hun kind de opdracht geven om maar een kind te nemen, dat zijn dan de belangen van de aanstaande grootouders, dat zijn ook de verlangens van de grootouders om rekeningen te openen en op die manier in evenwicht te brengen naar hun kinderen en naar hun kleinkinderen. Of het in het belang is van de nieuwe ouders zelf is dan een ander belang.

Ouders moeten afwegen of de verlangens van hun ouders voldoende passen bij de verlangens van henzelf. Het nemen van kinderen moet nooit in opdracht van je ouders alleen gebeuren, maar altijd ook in het belang van jezelf en in de eerste plaats in het belang van het kind.

Een nieuw kind, een nieuw mens, er zijn veel voornemens als dat nieuwe mensje komt. Veel voornemens vooral in het belang van het kind.

Hoe maken we nu van het deergaat wat we meegekregen hebben een leergaat voor onszelf maar vooral voor het kind in de toekomst, de volgende generatie.

Ik dank u voor uw aandacht.

Wim van Mulligen is Psycholoog. Psychotherapeut. Zelfstandige praktijk in familietherapie. Staflid en opleider Leren over leven.